
Сертифікація вчителів як інструмент визнання професійної компетентності: цілі, етапи та ефективні стратегії підготовки

*Хижняк Ганна,
учителька англійської мови комунального закладу
«Харківський ліцей № 99 Харківської міської ради»
Харківської області, спеціаліст вищої категорії,
старший учитель
hihanna2020@gmail.com*

У сучасному освітньому просторі України ключового значення набуває формування та визнання високого рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Одним із дієвих інструментів її оцінювання стала добровільна сертифікація вчителів – інноваційна процедура, запроваджена в межах Концепції Нової української школи (НУШ) як форма зовнішнього незалежного оцінювання професійної майстерності. Її мета – не лише визначити рівень педагогічної компетентності вчителя, а й підтримати педагогів, які демонструють готовність до змін, відкритість до саморозвитку, здатність упроваджувати сучасні підходи до навчання.

Сертифікація об'єднує кілька етапів: незалежне тестування, самооцінювання та експертне вивчення практичного досвіду роботи. Такий комплексний підхід вимагає від учителя глибоких знань і професійних умінь, готовності до аналітичної та рефлексивної діяльності. Успішне проходження сертифікації значною мірою залежить від стратегії підготовки, яку вибирає педагог, а також від наявності практичних ресурсів і підтримки професійного середовища. Такий підхід відповідає міжнародній практиці в освіті.

Актуальність теми зумовлена потребою у формуванні дієвої системи підтримки педагогів, які прагнуть професійного вдосконалення, та створенні прозорих умов для розвитку їхньої кар'єрної траєкторії.

Теоретичні засади сертифікації вчителів як форми зовнішнього оцінювання професійної компетентності

Сертифікація вчителів є одним із механізмів забезпечення якості освіти, визначених у Законі України «Про освіту» (2017) [1]. Вона спрямована на виявлення та підтримку педагогів, які мають високий рівень професійної майстерності, застосовують сучасні методики й готові бути провідниками змін.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» [2] процедура має добровільний характер і реалізується в кілька етапів. Її основою є компетентнісний підхід, відповідно до якого оцінюються не лише знання, а й здатність їх практичного застосування, організація освітнього процесу, побудова взаємодії з учнями, здатність до рефлексії та професійного розвитку. Таким чином, сертифікація виконує не лише контролюючу, а й мотиваційну функцію, стимулюючи вчителів до підвищення якості викладання та вдосконалення професійної діяльності.

Структура та етапи сертифікації: зміст, критерії, суб'єкти процедури

Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про сертифікацію педагогічних працівників» [3] визначені порядок, умови та етапи проходження сертифікації.

Участь у процедурі можуть брати вчителі зі стажем щонайменше два роки та навантаженням не менше ніж 0,25 ставки. Для кожного учасника створюється персональний електронний кабінет. Сертифікація фінансується державою один раз на три роки, а повторна участь можлива не раніше, ніж через рік. Організаційно-методичний супровід забезпечують Міністерство освіти і науки України (МОН), Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), Державна служба якості освіти України (ДСЯО), а оцінювання здійснюється незалежними експертами з відповідним педагогічним досвідом і підготовкою.

Три ключові етапи сертифікації:

1. **Незалежне тестування** – організовується УЦОЯО та має на меті перевірку теоретичних знань із педагогіки, психології, методики навчання та законодавства. Завдання – стандартизовані, структуровані, мають різний рівень складності.
2. **Самооцінювання професійної діяльності** – здійснюється шляхом заповнення спеціальної анкети. Цей етап дозволяє виявити рефлексивну здатність педагога, його вміння аналізувати власні сильні сторони й потреби в розвитку.
3. **Експертне оцінювання практичного досвіду** – проводиться представниками ДСЯО та її територіальних органів. Містить спостереження за уроками, інтерв'ю, аналіз портфоліо вчителя. Усі процедури здійснюються за чітко визначеними критеріями, відповідно до вимог чинного законодавства.

Перейдемо до більш детального аналізу етапів процедури сертифікації.

Незалежне тестування є важливим інструментом об'єктивного зовнішнього оцінювання. Воно проводиться в паперовій або комп'ютерній формі та організовується Українським і регіональними центрами оцінювання якості освіти. Центральний орган відповідає за технологічне та методичне забезпечення тестування, формування тестів, програмне супроводження, обробку результатів і діяльність апеляційної комісії. Регіональні центри відповідають за реєстрацію учасників, формування пунктів тестування, підготовку персоналу та технічну організацію процесу.

Самооцінювання є другим етапом сертифікації, що спрямований на рефлексивне осмислення вчителем власної професійної діяльності відповідно до вимог Закону України «Про освіту» [1]. Учасники, які успішно пройшли тестування, заповнюють анкету самооцінювання, форма якої та методичні рекомендації визначаються ДСЯО. Метою цього етапу є не лише оцінка сформованості ключових компетентностей учнів, а й самоаналіз підходів, які використовує педагог для їх формування. Анкета надсилається у визначений термін і способом. Невиконання цих вимог або ненадання матеріалів призводить до припинення участі в сертифікації. Учитель має право добровільно відмовитися від проходження цього етапу, подати відповідну заяву. На основі поданих матеріалів ДСЯО здійснює аналіз результатів і ухвалює рішення про допуск до третього етапу (експертного оцінювання). Крім того, учителю надсилається зворотний зв'язок із результатами самооцінювання для подальшого планування професійного розвитку. Таким чином, самооцінювання виконує як контрольну, так і формувальну функцію,

підтримуючи безперервний розвиток учителя та підвищуючи його педагогічну рефлексію.

Вивчення практичного досвіду є третім завершальним етапом сертифікації, що здійснюється Державною службою якості освіти спільно з її територіальними органами. Його мета – об’єктивно оцінити рівень професійних компетентностей учителя в умовах реального освітнього процесу.

Організаційно передбачено добір і підготовку експертів, формування експертних груп, які спостерігають за освітньою діяльністю вчителя (очно або дистанційно), фіксують процес відеозаписом і складають експертний висновок. Педагогічні працівники, які мають конфлікт інтересів із учасником (мешкають у тому ж населеному пункті або працюють у тому ж закладі освіти), не можуть входити до складу експертної групи.

Оцінювання проводиться за чіткими критеріями, що затверджені заздалегідь, і охоплює ключові професійні компетентності. Важливими вимогами є проведення реального, а не репетиційного заняття відповідно до навчального плану. Порушення цієї вимоги призводить до анулювання результатів сертифікації.

У разі незгоди з висновком експертів учасник має право подати апеляцію до відповідного територіального органу. Результати етапу передаються до Українського центру оцінювання якості освіти, який розміщує їх у кабінеті учасника.

Таким чином, **третьою етапом сертифікації – це якісне, незалежне спостереження за педагогічною діяльністю вчителя, що забезпечує всебічну й об’єктивну оцінку його фахової майстерності та водночас виконує функцію підтримки професійного розвитку.**

Завершальним етапом сертифікації є визначення її результатів, яке базується виключно на кількості балів, набраних учасником за підсумками вивчення практичного досвіду. Для визнання сертифікації успішною педагог має набрати **не менше встановленого порогового бала**, який щороку визначає спеціальна комісія при Державній службі якості освіти. Її склад може включати представників громадськості, що посилює прозорість процесу.

У разі успішного проходження сертифікації педагогічному працівнику **видається сертифікат строком дії на три роки**, починаючи з 1 січня наступного календарного року. Графічне зображення сертифіката з усіма реквізитами (ПІБ, категорія, професійний стандарт, номер і дата протоколу, термін дії) публікується в електронному кабінеті учасника, а дані автоматично передаються до **Єдиної державної електронної бази з питань освіти**.

Сертифікація **зараховується як проходження атестації**, і на її підставі атестаційна комісія може ухвалити рішення про присвоєння відповідної кваліфікаційної категорії чи педагогічного звання. Таке зарахування допускається **один раз протягом дії сертифіката**.

Водночас **неуспішне проходження сертифікації не тягне жодних негативних наслідків** для педагога: це не впливає ні на результати атестації, ні на можливість подальшої професійної діяльності.

Таким чином, процедура визначення результатів сертифікації забезпечує **максимальну об’єктивність, прозорість і захищеність педагогічного працівника**, дозволяючи перетворити сертифікацію на реальний інструмент **професійного зростання та визнання кваліфікації без ризиків адміністративного тиску**.

Незважаючи на переваги, сертифікація може супроводжуватися низкою труднощів:

- **психоемоційна напруга:** участь у процедурі може викликати тривогу, страх перед публічною оцінкою;
- **інформаційна невизначеність:** педагоги не завжди мають чітке уявлення про зміст і критерії оцінювання;
- **брак рефлексивної підготовки:** не всі вчителі звикли аналізувати свою діяльність системно;
- **неоднаковий рівень цифрової грамотності,** що ускладнює створення якісного електронного портфоліо;
- **недостатня підтримка в закладах освіти,** зокрема від адміністрацій або колег.

Успішне завершення сертифікації потребує цілеспрямованої, поетапної підготовки, оскільки системна та проактивна підготовка значно підвищує шанси на позитивний результат. Нижче подано низку дієвих стратегій, які можна згрупувати за напрямками.

Ознайомлення з нормативною базою та критеріями оцінювання

Першим кроком має бути вивчення основних документів, що регламентують сертифікацію: постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» від 27.12.2018 № 1190 [2], наказ УЦОЯО «Про затвердження Правил проходження у 2025 році незалежного тестування фахових знань та вмінь учасників сертифікації» № 141 від 03.12.2024 року [4], наказ МОН України «Про організацію та проведення сертифікації педагогічних працівників у 2025 році» від 17.12.2024 № 1743 [5], інших документів, зазначених у розділі Нормативні документи / Український центр оцінювання якості освіти (testportal.gov.ua). Особливу увагу варто приділити:

- програмі незалежного тестування фахових знань та вмінь і Професійному стандарту вчителя [6];
- методичним рекомендаціям щодо заповнення учасниками сертифікації анкети самооцінювання власної педагогічної майстерності (Етап II. Самооцінювання власної педагогічної майстерності – Державна служба якості освіти України (sqe.gov.ua));
- критеріям і показникам оцінювання на етапі експертного вивчення досвіду, зазначеним у Методиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи: Етап III. Вивчення практичного досвіду роботи – Державна служба якості освіти України (sqe.gov.ua);
- інформації, яка розміщується на сайтах УЦОЯО, ДСЯО, в особистому кабінеті учасника сертифікації.

Практична порада: створити власну *дорожню карту сертифікації*, де поетапно зазначити цілі, терміни, необхідні дії, матеріали для підготовки.

Підготовка до незалежного тестування

Найбільш результативною стратегією підготовки до тестування є використання відкритих онлайн-ресурсів та імітаційних тестів. Зокрема, важливо:

- опрацьовувати демонстраційні варіанти тестів минулих років (УЦОЯО);

- працювати з онлайн-платформами (EdEra, Всеосвіта, Prometheus), де подано теми педагогіки, психології, методики;
- регулярно влаштовувати тестові тренування з фіксацією часу – це допомагає зменшити стрес і покращити результат.

Розвиток навичок рефлексії та самооцінювання

Самооцінювання – це не механічне заповнення анкети, а процес самоспостереження й аналізу. Ефективними є такі підходи:

- ведення щоденника педагогічних спостережень, у якому фіксуються ситуації успіху, труднощі, педагогічні знахідки;
- звичка ставити собі запитання після кожного уроку: *що вдалося? чому? що можна змінити?*
- *SWOT-аналіз* власної професійної діяльності як основа для написання аналітичного опису.

Підготовка до експертного оцінювання практичного досвіду

Цей етап вимагає особливої уваги, оскільки саме він є визначальним у формуванні загального результату сертифікації. Доцільно:

- спланувати і реалізувати уроки, які відповідають принципам НУШ (особистісно орієнтоване навчання, партнерство, формувальне оцінювання);
- фіксувати підтвердження ефективності освітньої діяльності: фотозвіти, учнівські роботи, свідчення колег;
- сформувати власне електронне портфоліо, зручно структуроване та зрозуміле для експертів;
- провести відеозаписи уроків для самоспостереження або професійного аналізу в групі однодумців;
- не приховувати труднощів у практиці, а навпаки – демонструвати здатність рефлексувати та вдосконалювати педагогічні підходи.

Участь у професійних спільнотах і марафонах

Сертифікація – це не лише про індивідуальний шлях, а й про колективне професійне зростання. Важливими є:

- приєднання до спільнот сертифікованих учителів у соціальних мережах (Facebook, Telegram), де учасники діляться порадами, матеріалами, підтримкою;
- участь у педагогічних марафонах і вебінарах, присвячених підготовці до сертифікації;
- консультації з учителями, які вже пройшли сертифікацію – їхні практичні кейси особливо цінні для розуміння очікувань і типових помилок;
- завести *бадді* – колегу, з яким ви готуетесь разом, аналізуєте матеріали, обговорюєте уроки.

Цифрова грамотність як ресурс сертифікаційного успіху

У сучасному освітньому середовищі важливо володіти цифровими інструментами, які можуть бути використані як на етапі самооцінювання, так і під час демонстрації досвіду:

- Google Workspace – для створення презентацій, анкет, організації взаємодії;
- Canva – для оформлення портфоліо та візуалізації досвіду;

- Padlet, Mentimeter, Wordwall – як приклад використання цифрових інструментів у навчальному процесі;
- Zoom / Meet – для дистанційної взаємодії з учнями та фіксації освітньої комунікації;
- створити цифрову візитівку вчителя або мінісайт для демонстрації власної педагогічної ідентичності.

Психологічна готовність і внутрішня мотивація

Не менш важливим чинником успіху є психологічна стабільність і сформована установка на зростання:

- розуміння власної мети проходження сертифікації – визнання, розвиток, зміна іміджу;
- опанування технік саморегуляції (дихальні вправи, щоденні ритуали зниження тривожності);
- усвідомлення сертифікації як можливості, а не покарання чи випробування.

Отже, ефективна підготовка до сертифікації потребує цілісного підходу: когнітивного, практичного, рефлексивного, психологічного й цифрового. Поєднання чіткої орієнтації на критерії оцінювання з практичним досвідом і підтримкою професійної спільноти формує основу успішного проходження процедури.

Таким чином, у межах дослідження проаналізовано нормативно-правову базу сертифікації педагогічних працівників, структуру процедури, ключові виклики, з якими стикаються учасники, та визначено низку ефективних стратегій підготовки до кожного з етапів. Установлено, що *успішне проходження сертифікації вчителем потребує:*

- системного опрацювання документів і чіткого розуміння критеріїв оцінювання;
- цілеспрямованої підготовки до тестування на основі онлайн-ресурсів і тренувальних матеріалів;
- розвитку навичок самооцінювання та формування культури професійної рефлексії;
- збирання та представлення матеріалів освітньої діяльності, побудованих на принципах НУШ;
- активної участі у професійних спільнотах, колегіальній підтримці та взаємонавчанні;
- володіння цифровими інструментами для оформлення та подання педагогічного досвіду;
- збереження психологічної стабільності та внутрішньої мотивації до професійного зростання.

Загалом, сертифікація вчителя – це не просто перевірка, а стимул до самоаналізу, удосконалення, педагогічного лідерства, що сприяє підвищенню якості освіти й утвердженню нової культури професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

2. Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

3. Про внесення змін до Положення про сертифікацію педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2025 № 31. URL: Про внесення змін до Положення пр... / від 14.01.2025 № 31 (rada.gov.ua) (дата звернення: 23.06.2025).

4. Про затвердження Правил проходження у 2025 році незалежного тестування фахових знань та вмінь учасників сертифікації: наказ УЦОЯО від 03.12.2024 № 141. URL: nakaz-vid-03.12.2024-141.pdf (testportal.gov.ua) (дата звернення: 23.06.2025).

5. Про організацію та проведення сертифікації педагогічних працівників у 2025 році : наказ МОН України від 17.12.2024 № 1743. URL: Nakaz-Pro-organizatsiyu-ta-provedennya-sertyfikatsiyi-u-2025-r.pdf (testportal.gov.ua) (дата звернення: 23.06.2025).

6. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ МОН України від 29.08.2024 № 1225. URL: Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» / Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua) (дата звернення: 23.06.2025).